

Yanis Varoufakis, *Kızımın Ekonomi Sohbetleri: Kapitalizmin Kısa Tarihi*. Epsilon Yayınevi, 2019, 165 s.

Değerlendiren: Mustafa Ercan Kılıç

Edebiyat; eşyayı, canlıları, özellikle insanları ve insanlar arasında yaşanan olayları tasvir eder. Şiir, kaside gibi eserlerde tasvirler kısa, öz ve belagat kurallarına uygun şekilde yapılırken roman, hikâye, hatıra ve destan gibi eserlerde ayrıntılı ve uzun şekilde ortaya konur. Bilimin görevi de (tasnif ve tarifin dışında) tasvirde aslındadır. Ancak bilim, edebiyattan farklı olarak tasvir ederken önceden belirlenmiş kurallar içerisinde, ilgili bilim dalına ait kavramlarla ve tabii ki hususi bir alanda bu tasviri gerçekleştirir. Edebiyattaki bir tasvirin, bir bilim dalında yapılan tasvirden en büyük farkı, sübjektif olduğunun iddia edilmesi veya öyle kabul edilmesidir.

Fen bilimleri ile sosyal bilimler arasında, tasvirler itibarıyla bir ayrım yapmak gerekir. Fen bilimlerinde yapılan tasvirler, ekseriyetle ispat edilebilir olmakla birlikte sosyal bilimler için bu durum geçerli değildir. Bunun en büyük nedeni, fen bilimlerinde kontrollü deneylerin yapılabilmesi, dışsal şartların istenilen şekilde düzenlenebilmesidir. Hâlbuki sosyal bilimlerde, içerisinde bulunan özel şartlar genellikle sonuç üzerinde etkili olmaktadır. Kültür, din, coğrafya gibi faktörlerin belirleyici etkileri yanında zamanın insanlar ve toplumlar üzerinde meydana getirdiği etkiler, sosyal bilimlerde objektif olma kaygısını anlamsız hale getirmektedir. Veyahut yapılan kontrollü deneylerin gerçeklikten uzak olduğu tartışılmaktadır. Dolayısıyla objektif olma durumu, daha çok fen bilimlerini ilgilendiren bir gerekliliktir. Sosyal bilimler için asıl lüzumlu olan özellik, ikna ediciliktir. Zaten objektif olma şartı da ikna edici olmak için gerek duyulan bir alt özelliktir. Bu noktadan hareketle ortaya çıkarmış olduğu edebî eserleri milyonlar tarafından okunmuş, tarihin farklı dönemlerinde

@ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi. mercan.kilic@inonu.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0002-7398-8959>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0300
insan & toplum, 2021.
insanvetoplum.org

kabul görmüş, yüksek fikir sahibi ve yüksek bir ifade yeteneğine sahip ve birçok konuda bilgi sahibi olduğu eserlerinden anlaşılın bir yazarın, sosyal meseleler hakkında yapmış olduğu tasvirler elbette ki itibar edilmesi gereken tasvirlerdir. Hatta araştırmalarda, kaynak kitap olarak kullanılmasını bilimsellikten uzak görmek yanlış bir ön yargıdan ibaret olacaktır.

Sosyal bilimler içerisinde iktisat bilimi için ayrı bir parantez açmak gerekir. İktisat bilimi, insanı ve toplumu ilgilendiren meseleleri araştırdığı için özünde bir sosyal bilim olmasına karşın fen bilimlerinden temel bazı kavram, metot ve analiz biçimlerini ödünç almıştır. Hatta her iki alanın da uğraş isteyen özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır; sosyal bilimlerin karmaşıklığını, fen bilimlerinin soyutluğunu. Belki de bu sebeple anlaşılmasında ve aktarılmasında zorluk yaşanmaktadır. İktisat dünyası dışından bir insana, iktisadi konuları basite indirgemek maharet ister. Zaman zaman bu tür denemelere rastlanmaktadır; kolay ekonomi, herkes için ekonomi, basit ekonomi vs. Bu tür denemeler toplum açısından önem arz etse de dengeyi tutturmak önemlidir. Bu denge, bir taraftan bilimsel kavram, teori ve kanunların sınırları içerisinde kalmak diğer taraftan anlaşılır ve sade bir üslup geliştirmek arasında kurulmaya çalışılır. Hassas bir düzlemde hareket edildiği için oldukça tecrübe isteyen bir durumdur.

Edebî eserler, iktisadın sahip olduğu bu karmaşık ve anlaşılmaz dili, anlaşılır ve sade bir dile dönüştürmede kayda değer bir katkı sunabilir. Türkçede “İktisadiyat” olarak da tabir edilen ve son yıllarda duyulmaya başlanan iktisat-edebiyat ilişkisi üzerine iktisat literatüründe çok fazla çalışma yapılmamıştır. Araştırmacılar gerek olası eleştirilerden kaçınmak gerekse daha fazla atıf alabilecek çalışmaları tercih etmek durumlarından dolayı bu alana yönelmekte tereddüt etmektedirler. Böyle bir deneme için Yanis Varoufakis yeterli bir deneyime sahiptir. Kendisi, isminden de anlaşılacağı üzere Yunan asıllı olup dünyanın farklı ülkelerinde uzun seneler yaşamıştır. Lisans eğitimini İngiltere’de matematik alanında Essex Üniversitesi’nde tamamladıktan sonra yüksek lisansını Birmingham Üniversitesi’nde matematiksel istatistik alanında ve doktorasını iktisat alanında Essex Üniversitesi’nde başarıyla tamamlamıştır. 1982-1988 yılları arasında Cambridge Üniversitesi dâhil olmak üzere çeşitli üniversitelerde iktisat dersleri vermiştir. 1988-2000 yıllarında ise Avustralya’da yaşamış ve Sydney Üniversitesi’nde akademisyenliğe devam etmiştir. Daha sonra sırasıyla Yunanistan ve ABD’de çeşitli üniversitelerde görev yapmıştır. Akademisyenlik dışında 2015 yılında Yunanistan’da ekonomi bakanlığı görevini kısa bir süreliğine üstlenmiştir. Makalelerinin dışında krizler, oyun teorisi ve ekonominin temelleri üzerine çeşitli kitapları bulunmaktadır. Kitapları birçok dile çevrilmiş ve ilgi görmüştür.

Kızıyla Ekonomi Sohbetleri kitabı, orijinal olarak 2013 yılında Yunanca yazılmıştır. Kitaba gösterilen yoğun ilgi, farklı dillere de çevrilmesine neden olmuştur. İlk olarak, 2017 yılında, yazarın kendisi tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Sonrasında İngilizce aslından başka dillere çevrilmiştir. Yanis Varoufakis kitabın yazılmasının iki ana sebebi olduğunu giriş bölümünde bahsetmektedir. Birincisi yukarıda değinildiği gibi iktisadın herkesin anlayacağı bir dilde anlatılması ihtiyacı. İkincisi ise kendisi Yunanistan'da yaşarken Avustralya'da bulunan kızıyla görüşme isteğini yazarak ortaya koyma arzusu. Kitap; çevirmenin “Önsöz”ü, “Giriş” ve “Sonsöz” kısımları hariç sekiz bölümden oluşmaktadır. Bu değerlendirme yazısı özelinde kitapta edebi eserlerden yararlanılarak ele alınan bölümlere değinilecektir.

Girişimcilik Nasıl İşler?

Yazarın kitapta değindiği gibi burjuva ortaya çıktıktan sonra üretim faktörleri sınıflandırması değişmiştir; girişimci, emek, sermaye ve arazi. Bu faktörler arasında en önemlisi girişimci olup onun da fiiliyata geçmesi parayla yani borç alarak başlamaktadır. Sermaye sahibi, borç üzerinden faiz geliri elde etmektedir. Dolayısıyla borçlanılan miktar kullanılabilen paradan fazladır. Daha üretimin başında yüksek miktarda borçlanan girişimci için kâr elde etmek müessesenin devamlılığı açısından olmazsa olmazdır. Sistemin bu işleyişini yazar, üçüncü bölümde iki hikâyeyle açıklamaktadır. Doktor Faustus'un Trajik Öyküsü ve Faust. Birincisi Marlowe'nin 17. yüzyıla ait bir tiyatro oyunu, ikincisi ise Goethe'nin 19. yüzyıla ait bir tiyatro oyunu. Temel hikâyesi aynı olan bu iki oyunun, iki yüzyılda meydana gelen ekonomik değişimleri açıklama noktasında eşsiz bir kıyaslamaya sahip olması önemlidir. Protestan görüşlerin, Katolik anlayışa baskın gelmesinin toplumda borç-faiz ilişkisine bakış açısını da değiştirmesi ve toplumsal sonuçları, iki hikâye üzerinden açıklanmaktadır.

Piyasaların Yapısal Sorunları

Beşinci bölümde yazar, iki temel piyasa olan para ve iş gücü piyasalarının mevcut yapısal sorunlarını açıklamaktadır. Yazar, iş gücü piyasası için iki küçük hatırayla bölüme başlamaktadır. Burada kitabın birinci bölümüne de atıf yapan yazar, işsizliğin gerçekte var olmadığına ve insanların mevcut işleri beğenmediğinden işsiz kaldığına inanan insanları eleştirmektedir. Diğer bir deyişle “insanların başlarına gelen olumsuz durumlar, kendi kusurlarından ve yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır” anlayışını yazar kabul etmemektedir. Sonraki kısımda ise Jean-Jacques Rousseau'ya ait bir alegori ile her iki piyasanın işleyişindeki yanlışlığı ortaya koymaktadır. Geleceğe

dair toplumsal beklentilerin, piyasanın da geleceğini belirlediğini savunmaktadır. Bu savını örnek bir olay üzerinden açıklamaktadır.

Teknolojinin Fayda/Zarar Çelişkisi

Hemen her gün insanlığa sunulan farklı teknolojik yenilikler ve bu yeniliklerin hayatın nasıl daha kolay hale geldiğine dair haberler yapılmaktadır. Yazar, teknolojinin sağladığı faydanın buzdağının görünen kısmı olduğunu, her yeniliğin insanlığa aynı zamanda tehdit oluşturduğunu sinema filmlerinden ve romanlardan örneklerle dile getirmektedir. Üretilen her yeni teknolojinin, sistemi insansız bir üretime doğru sürüklenmesini ironi olarak gören yazar, piyasanın talep ve arzdan oluştuğunu, robotların talebi oluşturamayacağını ve sırf bu yüzden her makineleşmenin kriz çıkarma eğilimde olduğunu anlatmaktadır. Altıncı bölümün girişinde, konusunda da bahsettiği Doktor Frankenstein adlı roman, bu konuyu oldukça etkileyici bir şekilde özetlemektedir.

Para'nın Durumu

Yedinci bölümde, ekonomiye her açıdan sorun çıkaran paranın, nasıl ortaya çıktığı, neden gerekli olduğu gibi sorular, II. Dünya Savaşı'ndan etkileyici bir esaret hikâyesiyle açıklanmaya çalışılmaktadır. Yazar, yine aynı hikâye üzerinden parasal sitemin nasıl işlemesi gerektiğini de analiz etmektedir. Neoklasik iktisattaki soyut modellere nispeten gerçek bir hikâye üzerinden ele alınması konunun daha rahat anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bir Çözüm Önerisi

“Sonsöz” bölümünde, kızına olan hitabını daha belirgin hale getirip bir reçete sunmaya çalışmaktadır. Bu bölümde, sadece ekonomik yapıyı değil ekonomi bilimini ve iktisatçıları da eleştirmektedir. Öncelikle, ekonomi biliminin fizik ve matematik diliyle karmaşık hale getirilmesini ideolojik bir tutum olduğunu belirtmektedir. Seküler din olarak adlandırdığı ekonomi biliminin, yapısal sorunların üzerini örtmek adına anlaşılabilir bir dil kullandığını savunmaktadır. Doğal bilimciler gibi hareket etmeye çalışan iktisatçıları, astronomi tabirleri kullanan astrologlara benzeterek hicvetmektedir..

İktisada giriş tadında yazılan bu kitapta yazarın tarihsel gerçekliklere dayanarak anlattığı bölümlerin dışında kalan özellikle çelişkili, ironik bir yapıya sahip veya ifa-

de etmesi zor olan konuları açıklayabilmek adına edebî eserlere başvurması dikkat çekmektedir. Girişimci kimdir, ne gibi zorluklar yaşar ve girişim sonunda nasıl bir sonuç elde eder gibi sorular Faust üzerinden çok daha iyi anlaşılacaktır. Para nedir, neden gereklidir gibi sorular, enflasyon-deflasyon gibi karmaşık finansal tabirler, II. Dünya Savaşı zamanından gerçek bir hikâye ile çok daha anlaşılır hale gelmiştir. Teknolojinin hangi niyetle ortaya çıkmış olursa olsun sadece mutluluk, kolaylık getirmediği meselesini Doktor Frankenstein üzerinden anlamaya çalışmak daha etkileyici olmaktadır. Büyük Buhran'ın ya da aslında sıradan bir olgu haline gelen ekonomik krizlerin, insan ve toplum hayatında ne tür yıkımlara yol açtığı *Gazap Üzümleri* romanı üzerinden çok daha ikna edici bir şekilde resmedilmektedir. Bu eserler hemen herkesin adını duyduğu veya okuduğu yani kitlelerce kabul görmüş klasik olarak kabul edilen eserlerdir. Asıl önemli olan ise bu eserlerin oldukça eski tarihlerde yazılmış olmasına rağmen günümüzde yazılmış gibi geçerliliğe sahip olması ve oldukça hayret uyandırmasıdır. Kurgusal veya uydurma hikâyeler olarak tenkit edilen romanların aslında ne kadar hayatın içinden meselelere değindiği hatta geleceğe dair önemli tespitlerde bulunduğu anlaşılınca romanların gerçek kıymeti de fark edilmiş olacaktır. Kapitalist sistemin sürekli vurgu yaptığı büyük değişim ve dönüşüme karşıt olarak bazı şeylerin asırlar geçmesine rağmen değişmediği yine bu romanlar ve hikâyeler üzerinden anlaşılmaktadır. Sonuç olarak edebî eserlerin iktisadi konuları anlaşılır hâle getirmek hususunda ne kadar faydalı olacağına dair bu eser, önemli bir emsal teşkil etmektedir. Özellikle, karmaşık konulara giriş yaparken veya sonuçlandırırken rakamların, istatistiki verilerin veya ekonometrik çözümlerinin sahip olmadığı güçlü etkiyi, edebî eserlerin yerine getirmekte olduğunu yine bu kitap oldukça etkili bir şekilde göstermektedir.